

OSNOVNI PARAMETRI SAOBRAĆAJNOG TOKA

1. Protok vozila
2. Gustina saobraćajnog toka
3. Brzina saobraćajnog toka
4. Vreme putovanja vozila u toku
5. Jedinično vreme putovanja vozila u toku
6. Vremenski interval sleđenja vozila u toku
7. Rastojanje sleđenja vozila u toku
8. Rastojanje

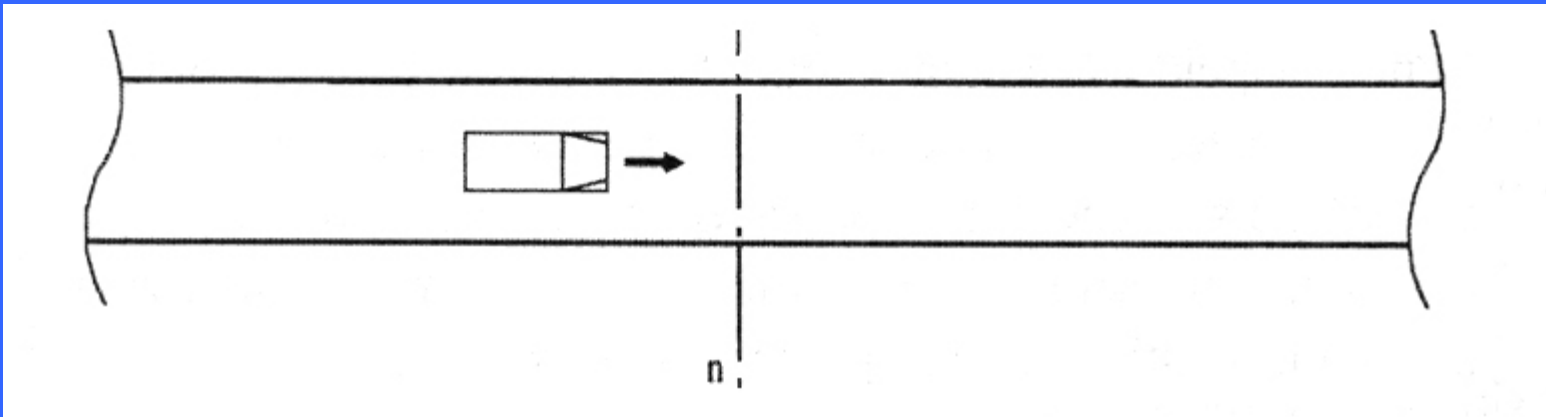
1. PROTOK VOZILA q (voz / h)

Pod pojmom protok vozila podrazumeva se broj vozila koji prođe posmatrani presek saobraćajnice u jedinici vremena u jednom smeru za jednosmerne saobraćajnice ili u oba smera za dvosmerne saobraćajnice.

Zavisno od načina posmatranja u odnosu na prostor kao i sa gledišta realnih tokova možemo razlikovati:

- protok vozila **na preseku** (odseka ili deonice) puta,
- protok vozila **na odseku** ili deonici puta.

A) **Protok vozila na preseku** (odseka ili deonice) puta predstavlja protok koji se ostvaruje na posmatranom preseku (odseka ili deonice) puta u jedinici vremena.

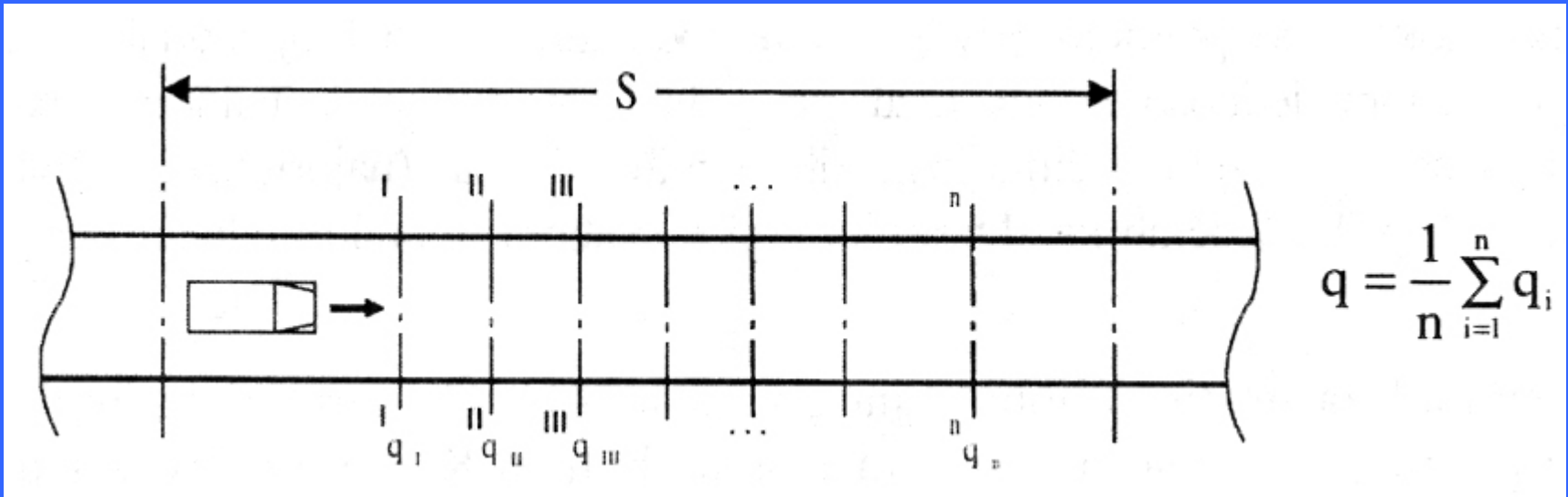

B) **Protok vozila na odseku** ili deonici puta predstavlja aritmetičku sredinu protoka na n-preseka na odseku ili saobraćajnoj deonici.

$$\bar{q} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n q_i = \frac{1}{n} [q_1 + q_2 + \dots + q_n]$$

Gde je:

n – broj preseka

2. GUSTINA SAOBRAĆAJNOG TOKA g (voz / km)

Broj vozila na jedinici dužine saobraćajnice, po saobraćajnoj traci, po smerovima za jednosmerne saobraćajnice, odnosno u oba smera za dvosmerne saobraćajnice, podrazumeva pojam gustina saobraćajnog toka.

Pojam gustine **prostorno je vezan za odsek** ili saobraćajnu deonicu, a **vremenski je vezan za trenutno** stanje, pa se u praksi, obzirom na vremenski period u kome se posmatra, gustina saobraćajnog toka može predstavljati:

A) Broj vozila na jedinici dužine posmatranog odseka (deonice) u trenutku posmatranja:

$$g = \frac{N}{S} \text{ (voz/km)}$$

N – broj vozila u saobraćajnom toku na posmatranom odseku puta u određenom trenutku,

S - dužina odseka u kilometrima.

B) Broj vozila po jedinici dužine posmatranog odseka (deonice) kao aritmetička sredina “m” trenutnih posmatranja u vremenskom periodu “T”.

$$\bar{g} = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^1 g_i = \frac{1}{m} [g_1 + g_2 + \dots + g_n]$$

3. BRZINA SAOBRAĆAJNOG TOKA V (km / h)

Pod pojmom brzine toka izričito se misli na određenu **srednju ili prosečnu** vrednost brzina svih vozila koja učestvuju u posmatranom saobraćajnom toku.

U teoriji saobraćajnog toka razlikujemo dva pojma brzine saobraćajnog toka:

Srednja vremenska brzina toka V (V_t) koja je prostorno vezana za niz vozila na određenoj deonici (S) a vremenski za trenutak (t_i)

Srednja prostorna brzina toka V (V_s) koja je prostorno vezana za niz vozila na preseku određene deonice (n) a vremenski za period posmatranja (T).

POSTUPAK ZA UTVRĐIVANJE SREDNJE VREMENSKE BRZINE SAOBRAĆAJNOG TOKA V_t (km / h)

Klase brzina (km/h)	Sredine klasa V_i	Frekvencije f_i	t_i	$f_i t_i$	$f_i t_i^2$
24-28	26	2	-6	-12	72
28-32	30	4	-5	-20	100
32-36	34	11	-4	-44	176
36-40	38	22	-3	-66	198
40-44	42	31	-2	-62	124
44-48	46	33	-1	-33	33
48-52	50	37	0	0	0
52-56	54	31	1	31	31
56-60	58	23	2	46	92
60-64	62	19	3	57	171
64-68	66	10	4	40	160
68-72	70	5	5	25	125
72-76	74	3	6	18	108
N = 231				-20	1390

$$\bar{V} = \frac{d}{N} \sum_{i=1}^N f_i t_i + V_0$$

Gde je:

d – širina klase

N – broj vozila

f_i – frekvencija ponavljanja klase

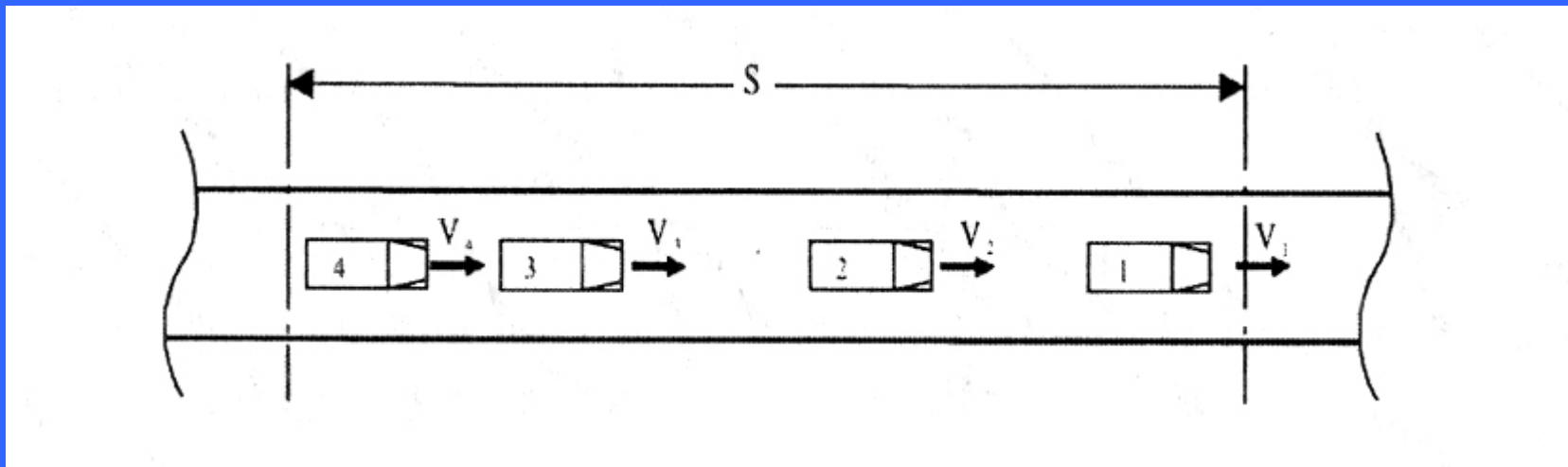
V_0 – radna brzina

$$t_i = \frac{V_i - V_0}{d}$$

$$\bar{V} = \frac{d}{N} \sum_{i=1}^N f_i t_i + V_0 = \frac{4}{231} \cdot (-20) + 50 = 49,6 \text{ (km/h)}$$

POSTUPCI ZA UTVRĐIVANJE SREDNJE PROSTORNE BRZINE SAOBRAĆAJNOG TOKA V_s (km / h)

Srednja prostorna brzina saobraćajnog toka predstavlja aritmetičku sredinu trenutnih brzina svih vozila u toku na posmatranom pdeku puta.

Utvrdjivanje srednje prostorne brzine saobraćajnog toka je veoma složen i skup postupak iz razloga što zahteva upotrebu savremene fototehnike i elektronske opreme, pa je iz tih razloga nastalo više metoda za njeno jednostavnije merenje.

A) UTVR\IVANJE SREDNJE PROSTORNE BRZINE SAOBRAJAJNOG TOKA NA BAZI LOKALNIH MERANJA

Ova metoda može se koristiti pod uslovom da se tokom merenja utvrdi da ne postoji velika oscilacije u brzina vozila koja se kreću na posmatranom odseku.

Srednja prostorna brzina u takvim slučajevima dobija se kao harmonijska sredina brzine svih vozila na sledeći način:

$$\overline{V}_s = \frac{S}{\overline{t}}$$

$$\overline{t} = \frac{t_1 + t_2 + \dots + t_N}{N}$$

ili

$$\overline{V}_s = \frac{N}{\sum_{i=1}^N \frac{1}{V_i}}$$

Gde je:

S – dužina odseka ili deonice na kojij se vrši merenje

t – srednje vreme putovanja svih vozila u toku na određenoj dužini odseka ili deonice

B) UTVRĐIVANJE SREDNJE PROSTORNE BRZINE NA OSNOVU SREDNJE VREMENSKE BRZINE I STANDARDNOG ODSTUPANJA

Srednja prostorna brzina u takvim slučajevima izračunava se na sledeći način:

$$\bar{V}_s = \bar{V}_t - \frac{S_v^2}{\bar{V}_t}$$

$$S_v = \sqrt{\frac{d^2}{N} \sum_{i=1}^N f_i t_i^2 - \frac{1}{N} \left(\sum_{i=1}^N f_i t_i \right)^2}$$

Gde je:

S_v – standardno odstupanje brzine vozila

C) UTVRĐIVANJE SREDNJE PROSTORNE BRZINE NA OSNOVU SREDNJE VREMENSKE BRZINE I STANJA TOKA

U koliko je moguće izvesti preciznu sliku o stanju toka, srednja prostorna brzina može se izračunati na sledeći način:

$$\bar{V}_s = \frac{\bar{V}_t}{1+k}$$

Gde je:

k – parametar stanja toka koji može imati sledeće vrednosti:

$K = 0,25$ – za saobraćajni tok blizak slobodnom toku

$K = 0,20$ – za saobraćajni tok blizak zasićenom toku

D) UTVRĐIVANJE SREDNJE PROSTORNE BRZINE NA POMOĆU POKRETNOG POSMATRAČA

Ovaj postupak je pogodan za merenje srednje prostorne brzine na dvosmernim gradskim saobraćajnicama, i sprovodi se tako što se u stvarni tok vozila uključuje **vozilo - pokretni posmatrač**, kreće se na posmatranoj deonici i vrši sledeća meranja:

- vreme na početku posmatrane deonice,
- vreme na kraju posmatrane deonice,
- broj vozila koja ga preteknu,
- broj vozila koja on pretekne,
- dužinu deonice.

Nakon toga uključuje se u tok vozila iz suprotnog smera, vrši kretanje brzinom koju omogućavaju uslovi saobraćaja i vrši sledeća merenja:

- vreme na početku posmatrane deonice,
- vreme na kraju posmatrane deonice,
- broj vozila iz suprotnog smera.

Nakon obavljenih potrebnih merenja srednja prostorna brzina može se izračunati na sledeći način:

$$\bar{V}_s = \frac{S}{t}, \quad t = t_c - \frac{y}{q}, \quad q = \frac{x + y}{t_a + t_c}$$

Gde je:

t_c – vreme putovanja posmatrača u smeru posmatranog toka (s),

t_a – vreme putovanja posmatrača u smeru suprotnom od posmatranog toka (s),

x – broj vozila koja se susretnu pri vožni posmatrača u smeru suprotnom od posmatranog toka,

y – razlika između broja vozila koja su pretekla posmatrača i broja vozila koje je on pretekao,

S – dužina odseka (m).

4. VREME PUTOVANJA t (min)

Vreme putovanja, kao parametar saobraćajnog toka predstavlja srednju vrednost vremena putovanja svih vozila posmatranog saobraćajnog toka preko posmatranog odseka puta, i izračunava se preko sledećeg izraza:

$$\bar{t} = \frac{1}{q} \sum_{i=1}^q t_i = \frac{1}{q} (t_1 + t_2 + \dots + t_N) \text{ (min)}$$

Gde je:

t_i – vreme putovanja pojedinih vozila u određenom saobraćajnom toku.

Osnovna jedinica za iskazivanje vremena putovanja saobraćajnog toka je minut, a takođe se koriste i sekunda i čas.

5. JEDINIČNO VREME PUTOVANJA t_m (min / km)

Jedinično vreme putovanja predstavlja srednju vrednost vremena svih vozila posmatranog saobraćajnog toka, potrebnog da se pređe jedinica rastojanja tj. 1 kilometar posmatranog odseka puta, i izračunava se preko sledećeg izraza:

$$\bar{t}_m = \frac{1}{q} \sum_{i=1}^q t_{mi} \text{ (min / km)} \quad \text{ili} \quad \bar{t}_m = \frac{\bar{t}}{S}$$

Gde je:

t_{mi} – jedinično vreme putovanja pojedinih vozila u određenom saobraćajnom toku.

Osnovna jedinica za iskazivanje vremena putovanja saobraćajnog toka je (minut / kilometru), a takođe se koristi i (sekunda / metru).

6. INTERVAL SLEĐENJA VOZILA t_h (s)

Vreme koje protekne između prolaska čela dva uzastopna vozila kroz zamišljeni presek odseka puta predstavlja interval sleđenja vozila u saobraćajnom toku.

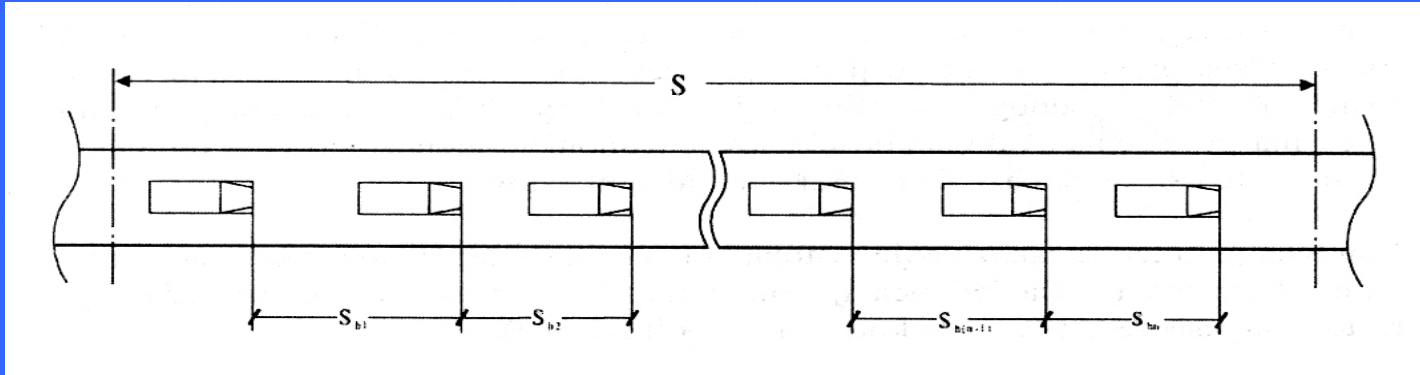
Sa gledišta realnih saobraćajnih tokova, zavisno od načina posmatranja toka u odnosu na prostor i vreme razlikujemo:

- A. Interval sleđenja pojedinačnog za N vozila koji u periodu vremena T prođu posmatrani presek (odseka ili deonice) puta;
- B. Srednju vrednost intervala sleđenja na posmatranom preseku puta za N vozila u vremenu T ;
- C. Interval sleđenja na odseku ili deonici puta, kao aritmetički prosek srednjih vrednosti intervala sleđenja na n posmatраних preseka puta u vremenu T .

$$\bar{t}_h = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N t_{hi} \text{ (s)} \quad \text{ili} \quad \bar{t}_{hn} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \bar{t}_h \text{ (s)}$$

7. RASTOJANJE SLEĐENJA VOZILA S_h (m)

Prostorni razmak između čela dva uzastopna vozila u saobraćajnom toku definiše se kao rastojanje sleđenja vozila.

S obzirom na način posmatranja, a analogno sa onim što je rečeno za gustinu toka, praktično se kod rastojanja sleđenja razlikuju:

- A. Konkretna rastojanja između pojedinih vozila u saobraćajnom toku koja su se našla u određenom trenutku na posmatranom odseku ili deonici puta.
- B. Srednja vrednost trenutnih rastojanja između svih vozila u saobraćajnom toku koja su se našla u određenom trenutku na posmatranom odseku ili deonici puta.
- C. Aritmetički prosek m -srednjih trenutnih rastojanja utvrđenih na posmatranom odseku u periodu vremena T .

Sobzirom na činjenicu da je za merenje ove karakteristike neophodna skupocena oprema, rastojanje sleđenja se izračunava preko sledećih relacija:

$$S_h = \frac{1000}{g}, \quad S_h = V_s \cdot t_h, \quad S_h = 100 \frac{V_s}{q} (m)$$

8. RASTOJANJE (m)

Rastojanje je u stručnoj terminologiji kratak naziv za dužinu odseka ili deonice, i to treba razlikovati od rastojanja sleđenja vozila. Preciznije rečeno, rastojanje u teoriji saobraćajnog toka predstavlja dužinu odseka na kome se razmatraju uslovi kretanja vozila u saobraćajnom toku.

Odsek je deo puta sa istorodnim tehničko-eksploatacionim osobinama, i on je po pravilu manji od saobraćajne deonice, ili pak jednak sa saobraćajnom deonicom.

TEORIJSKE RELACIJE IZMEĐU OSNOVNIH PARAMETARA SAOBRAJAJNIH TOKOVA

$$1. \quad q = \frac{3600}{t_h}$$

$$2. \quad g = \frac{1000}{S_h}$$

$$3. \quad V_s = \frac{3,6 S_h}{t_h} = \frac{3600}{t_h g} = \frac{q S_h}{1000}$$

$$4. \quad t = \frac{60 S}{\frac{1000}{q} \sum_i V_i} = \frac{60 S}{1000 V_s} = \frac{60 S g}{1000 q} = t_m S$$

$$5. \quad t_m = \frac{60}{V_s} = \frac{t}{s}$$

$$6. \quad t_h = \frac{3600}{q} = \frac{3,6 S_h}{V_s} = \frac{3600}{V_s g}$$

$$7. \quad S_h = \frac{1000}{g}$$

$$q = V_s \cdot g \text{ [voz / h]}$$

gde je:

q – protok (voz/h),

t_h – interval sleđenja (s),

g – gustina (voz/km),

S – dužina odseka (m),

V_s – srednja prostorna brzina (km/h),

t – vreme putovanja(s),

S_h – rastojanje sleđenja (m),

t_m – jedinično vreme putovanja (s).